

ПОЛІЦІЯ І ПРАВА ЛЮДИНИ: ВИСВІТЛЕННЯ В УКРАЇНСЬКИХ МЕДІА

Ірина Вялкова, кандидатка наук з соціальних комунікацій,
доцентка кафедри соціальних комунікацій Маріупольського державного університету

Чи є точки дотику, коли йдеться про права людини і поліцію? Як реформа поліції вплинула на формування іміджу правоохоронних органів у медіа? На які провідні ідеї слід опиратися при висвітленні у ЗМІ прикладів захисту або порушення прав людини представниками поліції? Спробуємо в цій лекції розглянути ключові аспекти теми.

ПЛАН ЛЕКЦІЇ

1. Реформа поліції та права людини. Оцінка ефективності поліції та ступінь довіри населення.
2. Стан дотримання прав людини в діяльності органів правопорядку: експертні дослідження.
3. Висвітлення у ЗМІ прикладів захисту / порушення прав людини представниками поліції: провідні ідеї.

1. РЕФОРМА ПОЛІЦІЇ ТА ПРАВА ЛЮДИНИ. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПОЛІЦІЇ ТА СТУПІНЬ ДОВІРИ НАСЕЛЕННЯ

Реформування правоохоронної системи є важливим етапом для кожної країни, що перебуває на шляху становлення та прагне побудувати справжню демократичну державу, де пануватиме верховенство права. Така реформа в Україні триває з 2015 року. «Упродовж реформи органи внутрішніх справ повинні пройти складний процес трансформації із каральних органів у сервісну службу європейського зразка, основним завданням якої стане забезпечення прав і свобод людини» [1, с. 1].

2 липня 2015 року було прийнято закон України «Про Національну поліцію». Відповідно до статті 1, «Національна поліція України (поліція) – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку» [2]. Одним із завдань поліції визначено охорону прав і свобод людини.

Серед провідних принципів діяльності поліції – дотримання прав і свобод людини (стаття 7):

1. Під час виконання своїх завдань поліція забезпечує дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і сприяє їх реалізації.
2. Обмеження прав і свобод людини допускається виключно на підставах та в порядку, визначених Конституцією і законами України, за нагальної необхідності і в обсязі, необхідному для виконання завдань поліції.

3. Здійснення заходів, що обмежують права та свободи людини, має бути негайно припинене, якщо мета застосування таких заходів досягнута або немає необхідності подальшого їх застосування.
4. Поліцейським за будь-яких обставин заборонено сприяти, здійснювати, підбурювати або терпимо ставитися до будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання.
5. У діяльності поліції забороняються будь-які привілеї чи обмеження за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовною або іншими ознаками [2].

Рівень довіри населення до поліції є одним з основних критеріїв оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції. Кабінетом Міністрів України затверджено порядок проведення оцінки рівня довіри населення до Національної поліції, яким визначаються основні завдання, принципи, періодичність проведення оцінки, порядок дій Нацполіції та незалежної соціологічної служби під час організації та проведення оцінки тощо. Результатом проведення оцінки рівня довіри населення до органів і підрозділів Національної поліції має бути виявлення проблемних питань в їх діяльності, врахування думки громадськості для удосконалення їх роботи, що повинно сприяти підвищенню ефективності роботи органів і підрозділів поліції, зробити їх діяльність більш прозорою, зрозумілою та підконтрольною суспільству [3].

Дослідження «Оцінка громадянами діяльності влади, рівень довіри до соціальних інститутів та політиків, електоральні орієнтації громадян», проведене соціологічною службою Центру Разумкова з 13 по 17 лютого 2020 року, вказує на такі результати щодо рівня довіри до поліції [4]:

	Зовсім не довіряю	Скоріше не довіряю	Скоріше довіряю	Повністю довіряю	Важко відповісти	Баланс довіри-недовіри*
Національна поліція	14,9	29,4	37,4	6,3	12,0	-0,6
Патрульна поліція	17,9	28,3	36,8	2,9	14,2	-6,5

* Різниця між часткою тих, хто довіряє, і часткою тих, хто не довіряє.

На рівень довіри громадян впливає як особистий досвід, так і матеріали в ЗМІ (рівень довіри до яких, згідно з цим же дослідженням, значно вищий: зовсім не довіряю – 15,4; скоріше не довіряю – 24,8; скоріше довіряю – 49,2; повністю довіряю – 3,3; важко відповісти – 7,4; баланс довіри-недовіри – 12,3).

В українських ЗМІ щодо представників поліції використовуються наступні назви:

Поліцейський	Громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції.
Поліціант / поліціант	Розмовне, те саме, що поліцейський.
Коп	Популярна в США назва співробітника поліції. Аббревіатура COP – Constable On the Post, тобто «констебль на посту». У Великій Британії походження слова «коп» пов'язують зі словом «copper» – той, хто хапає (від англійського дієслова сор – зловити, затримати).

2. СТАН ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПРАВОПОРЯДКУ: ЕКСПЕРТНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Асоціація українських моніторів дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів (Асоціація УМДПЛ) – неурядова правозахисна організація, що здійснює системний всеукраїнський моніторинг дотримання прав людини та основоположних свобод у діяльності правоохоронних органів. Організацію створено після розформування Управління моніторингу дотримання прав людини в системі МВС України, яке існувало в 2008-2010 роках [5].

Щороку експерти Асоціації аналізують та узагальнюють стан дотримання прав людини в діяльності української поліції / міліції, надаючи цілісну картину порушень прав і свобод людини протягом року. Результатом такого аналізу стають науково-практичні видання, які було запроваджено 2008 року. Головний фокус видань направлений на аналіз дотримання поліцією основоположних прав та свобод, що закріплені в Європейській конвенції з прав людини. Аналіз ґрунтується на різних джерелах інформації – офіційній статистиці органів державної влади, результатах соціологічних досліджень, матеріалах всеукраїнської моніторингової кампанії «Поліція під контролем», індивідуальних зверненнях громадян та повідомлень у засобах масової інформації [6 – 14].

Експертна група «Поліція під контролем» – платформа правозахисних організацій, створена Асоціацією УМДПЛ, Центром політико-правових реформ та Експертним центром з прав людини у 2016 році, що здійснює комплексні дослідження стану дотримання прав людини в діяльності української поліції. Дослідження дотримання прав людини поліцією здійснюється як у площині правотворчості, так і правозастосування. Місія групи – сприяння дотриманню прав людини в діяльності поліції шляхом дослідження практики роботи поліції та її відповідності законодавству в галузі поліцейської діяльності [15].

Загалом Асоціація УМДПЛ реалізує низку проєктів, серед яких:

- інтернет-альманах «АНТИДОТ» (критичний погляд на правоохоронну систему) [16];
- «Посилення системи захисту активістів» (спільно із мережею колективної безпеки «ЗахисТИ»). Результатом проєкту є створення мережі моніторів по всій Україні, які фіксують випадки тиску на активістів та журналістів; створення моніторингових звітів щодо випадків тиску на громадських активістів та журналістів [17 – 22]; створення digital-інструментів, які допомагають громадським активістам в питаннях безпеки та ін. [23];
- Освітня платформа з прав людини – некомерційний навчально-просвітницький проєкт Асоціації УМДПЛ, який надає спеціальні знання про те, як захищати себе та свої права законним шляхом [24];
- пенітенціарний напрямок – превентивні заходи з дотримання прав людини в пенітенціарних закладах шляхом підвищення громадської активності та мотивації персоналу установ поважати людську гідність та ін.

3. ВИСВІТЛЕННЯ У ЗМІ ПРИКЛАДІВ ЗАХИСТУ / ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПРЕДСТАВНИКАМИ ПОЛІЦІЇ: ПРОВІДНІ ІДЕЇ

В українських медіа висвітлення діяльності поліції є вагомим часткою контенту. Так, на сайті інформаційного агентства УНІАН результати пошуку за ключовим словом «поліція» нараховують 17 839 згадувань, на сайті інформаційного агентства «Укрінформ» – 8 415 згадувань (з 01.01.2019 року). Висвітлення діяльності поліції присутнє в матеріалах ЗМІ, що стосуються тем кримінальних злочинів, адміністративних правопорушень, злочинів ненависті (наприклад, відносно ЛГБТ-спільноти), ДТП, надзвичайних ситуацій, вразливих

груп населення (ув'язнені, наркозалежні, безпритульні, діти та ін.), домашнього насилля та ін. У таких матеріалах поліція зазвичай має позитивний імідж, представлена такою, що спрямовує свої дії на обстоювання прав і свобод громадян.

Часто такі матеріали ґрунтуються суто на інформації, що надана пресслужбами відповідних інституцій, замість автора матеріалу друкують підпис «Пресслужба...», загалом, вони носять іміджевий характер, заголовки не потребують коментарів, тексти супроводжуються фотографіями усміхнених поліцейських та радісних врятованих / захищених:

- «О совершенствовании деятельности органов внутренних дел.» URL: <http://pr.ua/news.php?new=38784> (дата звернення: 25.03.2020).
- «Зниклу дитину слов'янські правоохоронці знайшли протягом 15 хвилин». URL: https://zi.ua/news/protuyagom-15-khvilin-slov-yansk-pravookhoronts-znayshli-zniklu-ditinu_1676/ (дата звернення: 25.03.2020) та ін.

Такі тексти логічно вписуються в стратегію «Community Policing», що реалізується в Україні. «Community Policing» – це «філософія та організаційна стратегія, що ґрунтується на прозорому партнерстві, активному співробітництві між поліцією та громадою для більш ефективного визначення, запобігання та розв'язання проблем злочинності, подолання страху перед злочинністю, фізичними та соціальними розладами і погіршенням умов свого району, з метою покращення якості життя всіх громадян» [25, с. 5].

Але журналістам під час висвітлення діяльності поліції в контексті забезпечення охорони прав і свобод людини варто все ж таки пам'ятати, що поліцейські **всього лиш виконують свої професійні обов'язки**. І як не піарять щодня роботу прибиральниці, яка має норму відведених їй квадратних метрів підлоги (це її професійні обов'язки), так і не треба робити щось надзвичайне з того, що люди інших професій (зокрема, поліцейські) у той самий час роблять свою справу. Тож варто уникати тенденції до героїзації.

Важливо пам'ятати, що ЗМІ, як і поліція, мають стояти на сторожі прав людини. Тому варто приділяти увагу питанням захисту цих прав і від поліції в тому числі, адже поліція не завжди виконує свої обов'язки відповідно до закону або свідомо порушує його.

На сайті Асоціації українських моніторів дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів у розділі «Інфографіка» (<http://umdpl.info/knowyourrights/infografika/>) викладено рекомендації для громадян щодо оформлення скарг на незаконні дії поліцейського:

ЯК ПОСКАРЖИТИСЬ НА НЕЗАКОННІ ДІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Типові неправомірні дії

Поліція не завжди виконує свої обов'язки відповідно до закону або свідомо його порушує. Незаконними можуть бути *активні дії* (неналежне спілкування - образи, лайка тощо; незаконний огляд/поверхнева перевірка; незаконна перевірка документів тощо), а також *бездіяльність* (ігнорування усної заяви про правопорушення; ненадання допомоги у небезпечній ситуації тощо). Слід розуміти, що такі дії можуть бути суспільно небезпечними і містити склад злочину (найчастіше – ст. 365 КК «Перевіщення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу»), а отже, їм розслідуватися мають відповідно до Кримінального процесуального кодексу (КПК).

Як і куди скаржитись

Умовно, можна виділити **два види скарг**:

1) **процесуальна**: якщо Ви є учасником адміністративного або кримінального провадження, то скарга (клопотання) на незаконні дії/бездіяльність працівників поліції подається відповідно до вимог процесуального законодавства (ст. 267 КУпАП та гл. 26 (ст. 303–313) КПК відповідно);

2) **загальна**:

а) щодо Вас вчинено незаконні дії/бездіяльність (але не злочин): незаконний огляд, неналежне спілкування, ігнорування прохання допомоги, погрози тощо, то скарга на них **подається до керівника поліції** або служби безпеки відповідного територіального органу **в порядку Закону України «Про звернення громадян»**. Також скарга може бути викладена **усно за номером «102» або «0-800-50-02-02»** (call-центр, куди можна повідомити про неправомірні дії поліції).

Окрім цього, **радімо надіслати копію листа в місцеву прокуратуру**, яка буде тримати справу на контролі.

б) щодо Вас скоєно **злочин** (катування, побиття, погрози розправою, незаконне тримання під вартою тощо) – **подається заява про скоєння злочину** відповідно до КПК **до місцевої прокуратури** (в майбутньому – Державного бюро розслідувань).

Начальникові ГУНП в м. Києві
Крищенку А.С.
01061, м. Київ, вул. Володимирська, 15

Копія: Прокуратура м. Києва
Прокурору м. Києва
Говді Р.М.
03150, м. Київ, вул. Предславинська, 45/9

Від Тарасенка Петра Івановича
01024, м. Київ, вул. Лютеранська, 4
моб. тел. (098) 875 45 75

СКАРГА
на незаконні дії працівника поліції

10 липня 2016 року мене було незаконно піддано поверхневому огляду. Так, знаходячись о 14:20 біля входу до станції метро «Хрещатики» до мене підійшли працівники патрульної поліції з вимогою провести поверхневий огляд. Поліцейські не представилися, не пояснили підстав для застосування такого превентивного заходу, а також суть та мету його проведення. Всі мої вимоги навести підстави для проведення поверхневого огляду були проігноровані. С. 40 ЗУ «Про Національну поліцію» визначає підстави поверхневого огляду, а також містить чітку вимогу до статі поліцейського, який здійснює огляд. Мені довелося бути оглянутим працівником поліції протилежної статі (нагрудний знак – №000000), що грубо порушує ст. 40 ЗУ «Про Національну поліцію» та завдало мені моральних страждань, унаслідок втручання у моє приватне життя.

Нагадую, що відповідно до ст. 7 ЗУ «Про звернення громадян» звернення, оформлені належним чином і подані у встановленому порядку, підлягають обов'язковому прийняттю та розгляду. А також, відповідно до ст. 18 Закону про мою можливість брати участь у перевірці поданої заяви та знайомитися з матеріалами такої перевірки.

Прошу розглянути скаргу та прийняти рішення про притягнення винних до відповідальності у термін, встановлений ст. 20 ЗУ «Про звернення громадян». Прошу проінформувати мене про прийняте рішення негайно після його прийняття, а у випадку подовження строку розгляду – повідомити про це.

11 липня 2016 року

В. Зинич

У «шапці» вказується адресат. Контакти та відомості про керівництво відділів поліції є на сайті npu.gov.ua

Радимо ставити в копію прокуратуру. Контакти є на сайті місцевих прокуратур

Обов'язково вказується П.І.Б. та адреса. Скарга не може бути анонімною. Телефон вказується за бажанням – так Ви маєте більше шансів, що з вами зв'яжуться

Обов'язково вказується слово «скарга», як один із видів звернень громадян

Перший абзац – фабула, тобто викладення подій та суті порушення. Вона викладається у вільній формі, однак бажано писати короткими, чіткими та зрозумілими фразами. Вказуються лише факти, тому від слів «можливо», «мені здалось», «скоріш за все» тощо, краще відмовитись

Якщо у Вас є відомості про поліцейського-порушника – обов'язково вкажіть про це. У будь-якому випадку радимо запам'ятати номер жетона (нагрудного знака), за яким можна ідентифікувати поліцейського. Якщо у вас є дані свідків – це також допоможе ефективніше розглянути Вашу скаргу

Нагадайте поліції про її обов'язок прийняти скаргу та розглянути відповідно до законодавства

Підпис є обов'язковим, без нього скарга буде анонімною

Термін розгляду

Оскільки скарга є однією з форм звернення громадян, то, відповідно до Закону «Про звернення громадян», термін розгляду – **невідкладно**, але не пізніше **15 днів** з дня надходження заяви. Цей термін може бути подовжено до **30 днів**, про що повідомляють заявника.

Асоціація УМДПЛ
UMDPL Association

Матеріал розроблено експертами Асоціації УМДПЛ
Більше порад: policeundercontrol.org
Вказання джерела при цитуванні є обов'язковим.
© Асоціація УМДПЛ, 2016

ЕКСПЕРТНА ГРУПА ПОЛІЦІЯ ПІД КОНТРОЛЕМ

Матеріали в ЗМІ про порушення або протиправні дії поліцейських є також вагомою часткою контенту українських ЗМІ. Такі матеріали мають гучні заголовки, рясніють емоційно забарвленою лексикою, апелюють до еталонного, зразкового образу поліцейського (створеного самими ж ЗМІ в матеріалах іншого ґатунку!).

- «Драка со стрельбой в Николаеве: началось с того, что двое пьяных полицейских помочились на авто» / <https://novosti-n.org/news/read/187339.html>.
- «Полицейский силой надел на мариупольца наручники» / <https://www.0629.com.ua/news/2673039/policejskij-siloj-nadel-na-mariupolca-narucniki>.
- «Экс-полицейскому, торговавшему амфетаминном, избрали меру пресечения» / <https://www.0629.com.ua/news/2597621/eks-policejskomu-torgovavsemu-amftaminom-izbrali-meru-presecenia>.
- «Пьяный полицейский в Броварах сбил двух людей на переходе, один из пешеходов погиб» / https://lb.ua/society/2020/02/17/450079_pyaniy_politseyskiy_brovarah_sbil.html.
- «Превысили полномочия! В Мариуполе трое патрульных избили мужчину на глазах у ребенка» / <https://www.0629.com.ua/news/2435745/prevysili-polnomocia-v-mariupole-troe-patrulnyh-izbili-muzcinu-na-glazah-u-rebenka>.

Відповідно до цього постає питання: чи завжди є необхідність вказувати на належність до поліції людини, яка скоїла правопорушення, але, так би мовити, «у вільний від роботи час» або взагалі є вже «екс»? Журналісти ж завжди наполегливо акцентують на цьому увагу.

Владислав Власюк, експерт ГО «Реанімаційний пакет реформ», та Віталій Власюк, головний науковий співробітник відділу впровадження практики Європейського суду з прав людини в прокурорську діяльність Науково-дослідного інституту Національної академії прокуратури України, пропонують такі рекомендації щодо взаємодії поліції зі ЗМІ:

1. Відкритість та прозорість діяльності правоохоронних органів у сучасному демократичному суспільстві – це такий собі must, що є невіддільним від налагодження якісної комунікації зі ЗМІ.
2. Необхідно залучати експертів як міжнародних, так і національних, в тому числі з бізнес-середовища, адже ефективна діяльність має належно висвітлюватися у ЗМІ. Бренд-стилістика, впізнаваність, якість роботи із соціальними мережами має наближатися до бізнес-стандартів.
3. Не слід переоцінювати соціальну мережу Facebook, адже вона має досить обмежене коло читачів. Насправді, значна частка громадян не користується ані Facebook, ані іншими веб-сайтами, а, здебільшого, саме з представниками цієї соціальної мережі правоохоронцям доводиться взаємодіяти частіше.
4. Враховуючи особливості сучасних ЗМІ, гарною ідеєю є регулярне «відпрацювання» так званих «фейків» та оперативне їх спростування. Це дозволяє зберігати монополію на швидке постачання якісної інформації про роботу органу.
5. Необхідно залучати суспільство до обговорення чи навіть впливу на вирішення деяких питань. Наприклад, кольори та їх поєднання нових автомобілів для поліції обиралися спільно з громадою, що викликало схвалення та відчуття причетності з боку спільноти.
6. Не слід боятися залучати до спілкування з журналістами безпосередніх виконавців роботи.
7. Журналістам, ЗМІ також слід підвищувати свій професіоналізм [26, с. 36–37].

Пам'ятка щодо взаємодії представників мас-медіа з працівниками поліції [27, с. 93–96]

Права поліцейського, який охороняє громадський порядок під час масового заходу, надзвичайної події	Права представника мас-медіа, який висвітлює масовий захід, надзвичайну подію
<ul style="list-style-type: none"> • вимагати у представника мас-медіа посвідчення, що підтверджує його професійну належність; • проводити аудіо-, відео-, фотофіксацію як допоміжний засіб попередження протиправних дій та розкриття правопорушень; • тимчасово обмежувати або забороняти доступ громадян на окремі ділянки місцевості чи об'єкти з метою забезпечення громадського порядку, громадської безпеки, охорони життя і здоров'я людей; 	<ul style="list-style-type: none"> • здійснювати письмові, аудіо- та відеозаписи із застосуванням необхідних технічних засобів, за винятком випадків, передбачених законом; • після пред'явлення документа, що засвідчує його професійну належність, збирати інформацію в районах стихійного лиха, катастроф, у місцях аварій, масових безпорядків, воєнних дій, крім випадків, передбачених законом; • звернутися до будь-якого працівника поліції за поясненнями або допомогою; • збирати інформацію у місцях масових безпорядків та воєнних дій за умов: • пред'явлення посвідчення, що підтверджує професійну належність;

<ul style="list-style-type: none"> • обмежувати або забороняти у випадках затримання злочинців, при аваріях, інших надзвичайних обставинах, що загрожують життю і здоров'ю людей, рух транспорту і пішоходів на окремих ділянках вулиць і автомобільних дорогах. 	<ul style="list-style-type: none"> • проходження інструктажу поліції; • відсутності предметів та речовин, що можуть становити небезпеку та бути причиною недопущення до охоронюваної зони.
<p>Важливо:</p> <ul style="list-style-type: none"> • звертаючись до особи, або у разі звернення особи до поліцейського, поліцейський зобов'язаний назвати своє прізвище, посаду, спеціальне звання та пред'явити на її вимогу службове посвідчення, надавши можливість ознайомитися з викладеною в ньому інформацією, не випускаючи його з рук (стаття 18 закону України «Про Національну поліцію»); • на однострої поліцейського розміщується нагрудний знак із чітким зазначенням його спеціального жетона. Поліцейському заборонено знімати з однострою чи приховувати нагрудний знак, а також будь-яким іншим чином перешкоджати прочитанню інформації на ньому або фіксуванню її за допомогою технічних засобів. Поліцейський, який виконує функції в цивільному одязі, зобов'язаний мати при собі нагрудний знак, крім випадків, коли наявність нагрудного знака перешкоджає проведенню негласної слідчої (розшукової) дії. Поліцейським підрозділу спеціального призначення номер нагрудного знака додатково зазначається на однострої і на шоломі таким чином, щоб його було можливо прочитати або зафіксувати за допомогою технічних засобів, крім випадків, коли такі поліцейські виконують завдання в режимі секретності (стаття 20 закону України «Про Національну поліцію»); • поліцейський має право вимагати в особи пред'явлення нею документів, що посвідчують особу, та/або документів, що підтверджують відповідне право особи, зокрема, у випадку, якщо особа перебуває на території чи об'єкті зі спеціальним режимом або в місці здійснення спеціального поліцейського контролю (стаття 32 закону України «Про Національну поліцію»); 	<p>Важливо:</p> <ul style="list-style-type: none"> • при контакті з поліцейським журналісту доцільно представлятися та пред'являти службове посвідчення чи інший документ, що засвідчує його належність до мас-медіа; • представник мас-медіа, перебуваючи серед учасників масового заходу, повинен утримуватись від вчинення провокаційних дій, закликів до захоплення влади, насильницької зміни конституційного ладу або територіальної цілісності України, а також від пропаганди війни, насильства та жорстокості, розпалювання расової, національної, релігійної ворожнечі; • слід враховувати, що за злісну непокору законному розпорядженню чи вимозі поліцейського передбачена адміністративна відповідальність згідно зі статтею 185 Кодексу України про адміністративні правопорушення (накладення штрафу від восьми до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, або виправні роботи на строк від одного до двох місяців з відрахуванням двадцяти процентів заробітку, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб). Погроза вбивством, насильством щодо працівника правоохоронного органу згідно зі статтею 345 Кримінального кодексу України карається виправними роботами на строк до двох років або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк. Умисне заподіяння працівникові правоохоронного органу легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, умисне заподіяння працівникові правоохоронного органу тяжкого тілесного ушкодження – позбавленням волі на строк від п'яти до двадцяти років;

• поліцейський на всій території України незалежно від посади, яку він займає, місцезнаходження і часу доби в разі звернення до нього будь-якої особи із заявою чи повідомленням про події, що загрожують особистій чи публічній безпеці, або в разі безпосереднього виявлення таких подій зобов'язаний вжити необхідних заходів з метою рятування людей, надання допомоги особам, які її потребують, і повідомити про це найближчий орган поліції (стаття 18 закону України «Про Національну поліцію»); • поліцейський має володіти інформацією щодо того, який представник поліції уповноважений спілкуватися з журналістами і коментувати ситуацію, та надавати контакти цієї особи представникам мас-медіа. Якщо ситуація потребує негайного пояснення дій поліції (загроза замінування, масштабна ДТП з перекриттям руху, надзвичайні події тощо), поліцейський має поінформувати представників мас-медіа про те, що сталося; • перешкодження законній професійній діяльності журналістів тягне за собою відповідальність згідно зі статтею 171 Кримінального кодексу України.	• у випадку виникнення небезпечної ситуації або перешкодження законній професійній діяльності журналістів слід: • не порушувати загальних правил знаходження у місцях масових безпорядків; • мати ідентифікацію того, що він журналіст (наприклад, позначку на жилеті/касці «ПРЕСА»); • мати посвідчення журналіста та надавати його на вимогу правоохоронних органів; • телефонувати службі 102 з мобільного у випадку виникнення ситуації, що порушує права журналіста, оскільки такий дзвінок буде зареєстровано; • звертатися до поліцейських особисто з проханням допомогти і зупинити незаконну діяльність; • подавати заяви про перешкодження законній професійній діяльності журналіста та особисто відслідковувати хід справи, користуватися допомогою адвокатів.

Висновок. Співпраця поліції та засобів масової інформації, перш за все, має ґрунтуватися на спільній ідеї – захисті прав людини шляхом використання різних методів та форм впливу на свідомість громадян, метою якого буде підвищення рівня обізнаності громадян у сфері прав людини та засобів і шляхів їх захисту, спроба зменшення рівня злочинності, зменшення кількості службових злочинів серед працівників поліції, зменшення кількості замовних матеріалів у ЗМІ про діяльність поліції та сприяння налагодженню партнерських відносин між поліцією, ЗМІ та населенням. А розпочати треба кожному із себе, адже це дозволить запобігти взаємним звинуваченням у професійній некомпетентності та відсутності професіоналізму.

ДЖЕРЕЛА

1. Права людини в діяльності поліції: практичний посібник / уклад. О. Давліканова. – К., 2016. – 79 с.
2. Закон України Про Національну поліцію. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 25.03.2020).
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 07 лютого 2018 р. № 58 Про затвердження Порядку проведення оцінки рівня довіри населення до Національної поліції. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-poryadku-provedennya-ocinki-rivnya-doviri-naselennya-do-nacionalnoyi-policiyi> (дата звернення: 25.03.2020).
4. Оцінка громадянами діяльності влади, рівень довіри до соціальних інститутів та політиків, електоральні орієнтації громадян (лютий 2020р.). URL: <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-diialnosti-vlady-riven-doviry-do-sotsialnykh-instytutiv-ta-politykiv-elektoralni-orientatsii-gromadian-liutyi-2020r> (дата звернення: 25.03.2020).

5. Асоціація українських моніторів дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів. URL: <http://umdpl.info/about/> (дата звернення: 25.03.2020).
6. Права людини в діяльності української міліції – 2009. – Харків: Права людини, 2010 р. – 380 с.
7. Права людини в діяльності української міліції – 2010. – Київ – Харків: Права людини, 2010 р. – 276 с.
8. Права людини в діяльності української міліції – 2011. – Київ-Харків: Права людини, 2011 р. – 354 с.
9. Права людини в діяльності української міліції – 2012. Науково-практичне видання / За заг. ред. Батчаєва В.К., Пивоварова В.С. – Київ-Харків: Права людини, 2012 р. – 320 с.
10. Права людини в діяльності української міліції – 2013. Науково-практичне видання / За заг. ред. Пивоварова В. С., Чумака Ю. В. – Київ-Львів: ФОП П'ятаков Ю. О., 2014. – 404 с.
11. Права людини в діяльності української міліції – 2014. Науково-практичне видання / За заг. ред. Чумака Ю.В., Пивоварова В.С. – Київ, 2015 р. – 328 с.
12. Права людини в діяльності української поліції – 2015. Науково-практичне видання / Упоряд. Крапивін Є.О. – К. : Асоціація УМДПЛ, 2016 р. – 408 с.
13. Права людини в діяльності української поліції – 2016. Науково-практичне видання / Упоряд. та ред. Крапивін Є. О. – К. : Софія-А, 2017 р. – 304 с.
14. Права людини в діяльності української поліції – 2017. Аналітичний звіт / За заг. ред. Крапивіна Є. О. – К. : Софія-А, 2018 р. – 208 с.
15. Асоціація українських моніторів дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів. Експертно-аналітичний напрям. URL: <http://umdpl.info/police-experts.info/> (дата звернення: 25.03.2020).
16. Інтернет-альманах «АНТИДОТ» (Критичний погляд на правоохоронну систему). URL: <https://antidot.info/> (дата звернення: 25.03.2020).
17. Моніторинговий звіт щодо переслідувань активістів та правозахисників в Україні. Квітень – травень 2019 р. URL: <https://activist-protection.umdpl.info/wp-content/uploads/2019/08/ActivistsReportSource-4.pdf> (дата звернення: 25.03.2020).
18. Моніторинговий звіт щодо переслідувань активістів, правозахисників та журналістів в Україні. Червень 2019 р. URL: https://activist-protection.umdpl.info/wp-content/uploads/2019/09/Monitoryngovyj_zvit_shhodo_peresliduvan-1.pdf (дата звернення: 25.03.2020).
19. Моніторинговий звіт щодо переслідувань активістів, правозахисників та журналістів в Україні. Липень 2019 р. URL: https://activist-protection.umdpl.info/wp-content/uploads/2019/09/Monitoryngovyj_zvit_shhodo_peresliduvan-2.pdf (дата звернення: 25.03.2020).
20. Моніторинговий звіт щодо переслідувань активістів, правозахисників та журналістів в Україні. Серпень 2019 р. URL: https://activist-protection.umdpl.info/wp-content/uploads/2019/09/Monitoryngovyj_zvit_shhodo_peresliduvan-3.pdf (дата звернення: 25.03.2020).
21. Моніторинговий звіт щодо переслідувань активістів, правозахисників та журналістів в Україні. Вересень 2019 р. URL: <https://activist-protection.umdpl.info/wp-content/uploads/2019/10/ActivistsReport09.pdf> (дата звернення: 25.03.2020).
22. Моніторинговий звіт щодо переслідувань активістів, правозахисників та журналістів в Україні. Жовтень 2019 р. URL: https://activist-protection.umdpl.info/wp-content/uploads/2019/11/Monitoryngovyj_zvit-shhodo-peresliduvan-aktyvistiv-pravozahysnykiv-ta-zhurnalistiv-v-Ukrayini-za-zhovten-2019-roku-2-1.pdf (дата звернення: 25.03.2020).
23. Посилення системи захисту активістів. URL: <https://activist-protection.umdpl.info/about/> (дата звернення: 25.03.2020).

24. Освітня платформа з прав людини. URL: <http://edu.umdpf.info/> (дата звернення: 25.03.2020).
25. Вілсон П. Практичний посібник для поліцейських, що взаємодіють з громадою. URL: https://www.npu.gov.ua/assets/userfiles/files/pdf/Posibnik_zv_gromaga2LQ3.pdf (дата звернення: 25.03.2020).
26. Власюк В., Власюк В. Особливості взаємодії зі ЗМІ на прикладі Нової патрульної поліції // Особливості взаємодії засобів масової інформації з правоохоронними органами: міжнародний та національний досвід: матеріали міжнародного круглого столу (23 листопада 2016 року). – К.: Національна академія прокуратури України, 2017. – 48 с. – С. 35 – 37.
27. Взаємодія мас-медіа та органів державної влади : навч. посіб. / М. Т. Андрійчук, Т. С. Андрійчук ; КПІ ім. Ігоря Сікорського. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. – 114 с.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Пенітенціарна система та права людини: правовий посібник / Федорук О.О., Яковець І.С., Бондаренко – К. : Асоціація УМДПЛ, 2017 р. – 256 с.
2. Поліція і права людини: методичні рекомендації з проведення занять Street Law/ авторський колектив; Відп. ред. В.А. Єлов – Київ: Асоціація юридичних клінік України, 2018.– 75с.
3. Права людини і забезпечення правопорядку під час публічних зібрань. Керівництво. – Варшава: Бюро з демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ, 2017. – 155 с.
4. Взаємодія з поліцією у зоні проведення АТО: практичний poradnik / Батчаєв В. К. – К. : Асоціація УМДПЛ, 2016 р. – 96 с.
5. Притягнення до адміністративної відповідальності поліцією: практичний poradnik / Крапивін Є.О. – видання 2-е, виправлене і доповнене – К. : Асоціація УМДПЛ, 2016 р. – 92 с.
6. Адвокат у кишені: практичний poradnik / Упоряд. Крапивін Є.О. – К. : Асоціація УМДПЛ, 2016 р. – 36 с.
7. (Майже) Старший Брат стежить за тобою: відеоспостереження за дотриманням публічного порядку в Україні. Звіт за результатами дослідження, проведеного в січні-жовтні 2019 року // Упор. М. Каменев та С. Золотар. – К.: Асоціація УМДПЛ, 2019. – 76 с.
8. Відкритість Національної поліції України: оцінка стану забезпечення права на доступ до публічної інформації – 2017. Звіт за результатами дослідження / Юрчик І.В. – К. : Софія-А, 2018 р. – 44 с.
9. Права людини за ґратами: практичний посібник / Федорук О.О., Яковець І.С. – К. : Асоціація УМДПЛ, 2016 р. – 256 с.
10. Федорук, О. Моніторинг дотримання прав людини в пенітенціарних установах (в рамках реалізації національного превентивного механізму) / Федорук О.О. – 2-ге вид., випр. і доп. – Київ : Асоціація УМДПЛ, 2016. – 178 с.
11. Особливості взаємодії засобів масової інформації з правоохоронними органами: міжнародний та національний досвід: матеріали міжнародного круглого столу (23 листопада 2016 року). – К.: Національна академія прокуратури України, 2017. – 48 с.
12. Взаємодія працівників Національної поліції з представниками ЗМІ під час несення служби: метод. рек. / Бугайчук К. Л., Сердюк О. О., Гладкова Є. О. та ін; Харк. нац. ун-т. внутр. справ, ГУНП України в Харк. обл. – Харків, 2017. – 26 с.

АКАДЕМІЯ З ПРАВ ЛЮДИНИ ДЛЯ ВИКЛАДАЧІВ ТА ВИКЛАДАЧОК ЖУРНАЛІСТИКИ

ПРАВА ЛЮДИНИ ТА МАС-МЕДІА В УКРАЇНІ

Збірник конспектів лекцій. Частина 2

УДК 007:[342.732+070.133: 174]

ББК 76.01

Авторський колектив: Белінська І., Боровик А., Вялкова І., Годунок З., Доценко М., Єрмакова І., Іванова І., Іванова О., Іванюха Т., Івашук А., Колупаєва О., Кондрико А., Мединська О., Мельничук Ю., Мельнікова Ю., Нестеренко О., Печончик Т., Поліха Л., Попович Ю., Прокопенко Н., Ребрей Г., Сащук Т., Синоруб Г., Соломахін А., Тулузакова О., Тяпкіна Н., Фінклер Ю., Чернявська Л., Шендеровський К., Ярьсько К.

За загальною редакцією: Виртосу І., Шендеровський К.

Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол № 7 від 10 лютого 2020 року).

Видання здійснено в межах спеціальної програми стажування та підвищення кваліфікації «Академія з прав людини для викладачів та викладачок журналістики», яку реалізовував Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка та Центр прав людини ZMINA за фінансової підтримки Програми Розвитку ООН в Україні та Міністерства закордонних справ Данії.

П68 Права людини та мас-медіа в Україні. Частина 2: Збірник конспектів лекцій [Тексти] / Авт. кол. – За ред. Виртосу І., Шендеровського К. – Київ: Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, 2020. – 328 с.

Друга частина збірника лекцій «Права людини та мас-медіа в Україні», як і перша (2018), стане в нагоді викладацькій спільноті та студентству факультетів та кафедр журналістики. Нові лекційні теми – це нові можливості для вдосконалення журналістської освіти та саморегулювання медіапрацівників на цінностях прав людини.

Це спеціальне видання підготовлено в межах реалізації спеціальної програми стажування та підвищення кваліфікації «Академія з прав людини для викладачів та викладачок журналістики».

Погляди, висловлені в публікаціях, належать авторам і не обов'язково відображають позицію ініціаторів програми. Збірник загалом або окрему його частину (конспект лекції) може використати будь-який вищий навчальний заклад підготовки за журналістським фахом або будь-яка медіаорганізація для підвищення кваліфікації журналістів та журналісток, які в своїй роботі опираються на цінності прав людини. В електронному форматі тексти доступні на сторінці «Академія з прав людини для викладачів та викладачок 19-20 роки» ресурсного хабу Інституту журналістики «Права людини та медіадіяльність» за посиланням <http://labs.journ.univ.kiev.ua/hrj/>

УДК 007:[342.732+070.133: 174]

ББК 76.01

© Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, 2020

ЗМІСТ

Звернення до читачів і читачок! 5

Печончик Тетяна. Проблеми висвітлення коронавірусної інфекції в українських медіа: етичний аспект 7

КОЛИ В ЦЕНТРІ УВАГИ – ЛЮДИНА

Попович Юлія. Права людини та кримські татари 23

Іванюха Тетяна. Права дитини на основі британського досвіду висвітлення дитячої тематики: стандарти та медіапрактика Бі-Бі-Сі 33

Чернявська Людмила. Права дитини та родина: провідні ідеї, правила та рекомендації щодо підготовки журналістських матеріалів 38

Поліха Леся, Соломахін Андрій, Ребрей Ганна. Права дитини у фокусі освіти та медицини: відкриті та нові теми для медіа 47

Іванова Ірина. Права людини та учасники бойових дій, їх родини: рекомендації щодо висвітлення в медіа 58

Прокопенко Наталія. Висвітлення проблеми ВІЛ/СНІДУ в медіапросторі: етичні та правозахисні аспекти роботи журналіста 66

Фінклер Юрій. Права людини та залежні від алкоголю люди: провідні ідеї, правила та рекомендації щодо підготовки журналістського матеріалу 86

Мельничук Юлія. Права людини та наркозалежна людина: провідні ідеї, правила та рекомендації щодо підготовки журналістського матеріалу 100

Белінська Інна, Шендеровський Костянтин. Становлення та розвиток соціально-правозахисних медіатем про психічне здоров'я та його порушення 123

Єрмакова Інна, Шендеровський Костянтин, Яресько Катерина. Права людини та бездомні особи: головні інформаційно-комунікаційні смисли 142

Доценко Марія. Права людини, які захищають: журналісти про людей із секс-бізнесу 160

Колупаєва Олена. Висвітлення у ЗМІ прав людини в місцях ув'язнення 174

ЛЮДИНА І СПІЛЬНОТА

Вялкова Ірина. Поліція і права людини: висвітлення в українських медіа 185

Іванова Олена. Суд, громадськість і ЗМІ на захисті прав людини 195

Мединська Олеся, Синоруб Галина, Шендеровський Костянтин. Права людини та людина в інституції: медіафокус на реалізацію соціальних прав людини 204

Тяпкіна Наталія. Права людини та реформування інтернатних закладів для дітей в Україні 224

<i>Іващук Антоніна</i> . Право людини на особисте та сімейне життя: рекомендації щодо висвітлення в медіа.....	229
<i>Мельнікова Юлія</i> . Права людини і громада: формування актуальної та пріоритетної медіатеми	236
<i>Нестеренко Олеся</i> . Право людини на безпеку життя в умовах надзвичайної ситуації: філософсько-медійне витлумачення.....	250

ЖУРНАЛІСТИКА ЦІННОСТЕЙ

<i>Тулузакова Ольга</i> . Мова ворожнечі та мова висвітлення соціально-правозахисних медіатем.....	267
<i>Годунок Зоряна</i> . Права людини та місцеві медіа: від тенденцій до закономірностей.....	285
<i>Кондріко Анастасія</i> . Права людини у віртуальному світі соціальних мереж.....	298
<i>Боровик Анна</i> . Медіаетика та цінності прав людини.....	304
<i>Шендеровський Костянтин, Сащук Тетяна</i> . До питання інституційного розвитку соціально значущої (соціально-правозахисної) медіадіяльності в Україні: алгоритм раціонального та сенситивного комбінування.....	319